

SVETILNIK

Kulturni občasnik
za mlade zanesenjake
Letnik XIX / Številka 1 /
November 2025 /
Brezplačni izvod /

Poštnina plačana pri pošti
6104 Koper – Capodistria
NDP

**25 let ustvarjalnosti
in povezovanja**

25 anni di creatività
e connessione

Ulično gledališče je ...

Označi pravilen odgovor.

- ☐ Gledališče, ki je ostalo brez strehe nad glavo in sedaj obratuje na ulici.
- ☐ Gledališče, ki prikazuje samo vsebine, ki se dogajajo na ulici.
- ☐ Gledališče, ki je po svoji izvorni obliki in vsebinah tako, da za svoje umetniško delo potrebuje nepredvidljivost in vrvež ulice ter ljudi na njej.

V predstavah uličnega gledališča nastopajo:

- ☐ Igralci in **performerji**, ki živijo pretežno na ulici.
- ☐ Samo akrobati, klovni in tisti, ki bruhaajo ogenj.
- ☐ Igralci, ki razumejo tako vrsto gledališča, v njem vidijo smisel in se ne ustrašijo nepredvidljivosti, ampak jim omogoča ustvarjalnost, improvizacijo in neulovljivost trenutka, ki se nikoli več ne bo ponovil.

Performerji? Performans? Perforiranje? Performiranje? Performativna umetnost?

Sami zapleteni termini, kajne? Te zanima, kaj pomenijo? Aja, pa še, **ali najdeš vsiljivca?**

Gledališki slovar pravi naslednje:

Performer – angleški izraz, včasih v rabi zato, da bi se ločil od izraza igralec (...). V nasprotju s slednjim je performer tudi pevec, plesalec, ali (panto)mimik, skratka

vse tisto, kar je zmožen izvesti (to perform) na odru zahodnjaški ali vzhodnjaški umetnik. Performer zmeraj izvede kak vokalen, gestičen ali instrumentalen podvig (performance), v nasprotju z igralčevo interpretacijo ali mimetičnim predstavljanjem vloge.

(Pavis, P., 1997, str. 532)

Performance (performans) – Izraz performance ali performance art, ki bi ga lahko prevedli kot "gledališče vizualnih umetnosti", se je pojavil v šestdesetih

letih (...), resnično je dozorel šele v osemdesetih. (...) Performance brez predsodkov združuje vizualne umetnosti, gledališče, ples, glasbo, video, poezijo in film. (Prav tam)

A vrnimo se k **uličnemu gledališču**, ki bi ga lahko poimenovali **performativna umetnost**.

Ulično gledališče je oblika gledališča, ki se izvaja na **javnem prostoru**, namesto v gledališčih. Dogajanje je dostopno vsem mimoidočim, brez vstopnine. Ulični umetniki svoje plačilo "**pobirajo**

na klobuk" oziroma, na prizorišče postavijo ali klobuk ali kovček in mimoidoči vanj polagajo denar, zneske po lastni izbiri, presoji in všečnosti nastopa. Predstave ali performans uličnega gledališča združujejo igro, ples, glasbo, petje, klovnovske veščine in akrobacijo.

• **Kaj pa so javni prostori? Jih lahko našteješ pet?**

• **Ali si si že kdaj ogledal/-a ulični performans?**

• **Kaj pomeni "pobirati na klobuk"?**

V **srednjem veku** je po mestih, ulicah, trgih in po cerkvah bilo veliko predstav uličnega gledališča. Na trg ali ulico so pripeljali posebej za gledališko predstavo prirejene vozove, na katerih so igralci igrali predstavo.

(<https://theatricaleffectsandstaging.wordpress.com/medieval-theatre-staging/>)

Vrsta uličnega gledališča, katerega figure so se ohranile do danes, je **commedia dell'arte**, ki izvira iz Italije. V commedii dell'arte nastopajo tipi, ki ponazarjajo določene človeške karakteristike. Tipi so igralcem omogočali takojšnje značilnosti osebe, ki so jo prikazovali. Npr. bogat skopuh – Pantalone; zdravnik, učenjak, ki rad dobro jé in pije – Il Dottore;

lepa mladenka, služabnica – Colombina; nepismeni in vedno lačni služabnik Arlecchino. Igralci commedie dell'arte so morali, če so hoteli zadržati pozornost občinstva na ulici, znati igrati, peti, plešati, izvajati akrobacije, trike in igrati na inštrumente. Morali so znati hitro menjati komični, tragični, **melodramatični, burleskni, norčavi** ... tip igre. Tako so postale predstave uličnega gledališča prava eksplozija dogajanja, čustev, nenavadnih zapletov in razpletov, akrobacij, petja in glasbe. Ljudje so se ustavljali na ulici in spremljali dogajanje. Zgodbe so bile preproste, jasne, karakterji oseb izraziti in vsem razumljivi. Take predstave so pritegnile veliko občinstva.

Ulično gledališče, ki ga poznamo danes, je po svojem načinu uprizorjanja zgodb zelo podobno srednjeveškim in renesančnim uličnim gledališčem.

Gledališče Ane Monroe je najbolj prepoznavno ulično gledališče v Sloveniji, **Ana Desetnica** pa največji in najstarejši festival uličnega gledališča.

(<https://www.anamonro.si/>), (<https://www.anamonro.si/steber/ana-desetnica/>)

V Evropi velja za največji festival uličnega gledališča **Festival International de théâtre de rue, Aurillac**.

(<https://www.paysaurillactourisme.com/en/events/festivals-and-events/international-street-theatre-festival/>)

Ulično gledališče pa ne obravnava vedno samo komičnih, burkaških, ljubezenskih zapletov. Predstavlja nam lahko tudi človeške vsebine, ki so tragične, povezane z nasiljem, slabim delovanjem države, kar vpliva na njene prebivalce. Take ulične predstave so **družbenokritične** in imajo **aktivistično noto**. Da bi se njihov glas slišal čim dlje in bi dosegel veliko število gledalcev, se zato

odvija na javnem prostoru, za vse mimoidoče, ki se ustavijo, prisluhnejo in jim zato ni treba plačati vstopnice v gledališče, si rezervirati termin ogleda predstave in se v gledališče odpeljati.

Gledališče Ane Monroe, **Zavod Bunker s Festivalom Mladi levi** so organizacije, ki v svoje gledališke uprizoritve, ki pogosto potekajo na javnih prostorih, vnašajo družbenokritične vsebine.

Najbolj prepoznavno gledališče, ki je začelo skozi obliko uličnega gledališča govoriti o nasilju v družbi in drugih družbenih problemih je **Gledališče zatiranih**, ki ga je v Braziliji ustanovil režiser, dramatik, pedagog in aktivist **Augusto Boal**, ki je nato z delom nadaljeval v Argentini (<https://imagination.org/media/our-methods/theatre-of-the-oppressed-2/>).

Kaj pomeni biti družbenokritičen?

Aktivistična nota ni glasbena oznaka.

Kako bi ti pojasnil/-a pomen te besedne zveze?

Kako bi vse prebrano prenesel v praktično delo? Imam idejo ... igrati ulično gledališče.

Prvi ulični nastop

- *Izberite si ulico ali trg, ki ga dobro poznate.*
- *Stopite na izbrano mesto in natančno opazujte ljudi in dogajanje.*
- *Lahko koga od mimoidočih posnemate, mogoče pozdravite, se pred njim ustavite, zamrznete v kip. To naredite kot skupina, ki se pred začetkom domeni za skupno zgodbo/čustvo/predmet raziskovanja ...*

- *Ali pa ... hodite po javnem prostoru. Zaprete oči in poslušate zvoke ulice. Najzanimivejši zvok, ki pritegne vašo pozornost, postane glavna rdeča nit, s katero se vaš lik ukvarja. Lahko lovi zvok, se z njim prepira, ga gibalno posnema, se z njim pogovarja. **

Drugi ulični nastop

- Izberete si javni prostor nastopa.
- Prej pripravite predstavo, ki naj vsebuje veliko komičnih zapletov (samo gibalnih, z uporabo mimike, gest, zvokov) in razpletov.
- Kostumi naj bodo klovnovski, nenavadni, taki, ki pritegnejo pozornost in se zelo razlikujejo od vsakdanjih.
- Pripravite si rekvizite in manjše scenske elemente (stol, klop, lestev ...).
- Začnite z glasbo ali petjem, vpitjem, klicanjem občinstva.
- Ko se bo občinstvo začelo nabirati okoli vašega prizorišča začnite s predstavo. *

Foto: Studio Kofol

Slovarček

Srednji vek je obdobje, ki se je začelo z zatonom zahodnega rimskega cesarstva.

Melodramatično – čezmerno čustveno, ganljivo

Burleska/burleskno – delo, ki na šaljiv, včasih grob način prikazuje življenje

Norčavo – igrivo, šaljivo, neresno

Commedia dell'arte – je komedija v improviziranem načinu, to pomeni, da igralci niso imeli napisanega besedila, temveč so na odru odigrali improvizirane dialoge (vendar v danih vzorcih; trdno določen pa je bil samo zaris dogajanja). Nastala je v Italiji v 16. stoletju in ostala priljubljena vse do 18. stoletja. Na začetku so bile predstave na prostem, s skromno scenografijo, ki so jo sestavljali maloštevilni odrski predmeti. Gledališke skupine so največkrat štejele deset oseb, od tega sta bili dve ženski, osem pa je bilo moških.

(https://sl.wikipedia.org/wiki/Commedia_dell'arte)

Foto: Studio Kofol

Tretji ulični nastop, ki želi govoriti o problemih, ki vas pestijo

- Izberete problem, ki ga želite prikazati. Problem naj bo tak, na katerega ste osebno naleteli; ki se mogoče dotika vas, vašega sošolca, prijatelja, soseda ...
- Ustvarite prizor brez besed, v katerem prikazete problem.
- Nato ustvarite prizor brez besed, v katerem pokažete vašo rešitev.
- Gledalce po koncu drugega prizora lahko povprašate za mnenje, komentar ali občutje. * Samanta

Foto: Studio Kofol

Poletje v muzeju

Študenti Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem so nam s performativnim vodenjem razkrivali še neodkrita zgodba muzejske palače.

Na Poletni muzejski noči so otroci in družine odkrivali, kako arheologi raziskujejo po plasteh časa, katere pripomočke uporabljajo, kakšne skrivnostne predmete najdejo in kaj nam ti povedo o življenju nekoč.

Na poletnih počitniških delavnicah smo izdelovali punčko iz cunj, odkrivali skrivnostno pisavo glagolico ter izdelovali mozaik vazice in pahlače. Spoznali smo, zakaj so sol včasih imenovali »belo zlato« in z njo ustvarjali posebne slike. Prelevili smo se v muzejske detektive in arheologe ter ustvarili svojo knjižico okusov preteklosti.

Otroci na počitniškem varstvu na OŠ Koper so spoznavali heraldično zbirko, opazovali grbe, odkrivali bogato zgodovino koprskih plemiških družin ter narisali svoj grb.

Paul Valéry v mestu svojih prednikov

Paul Valéry (1871–1945) je bil znani **francoski pesnik**. Rad je pisal verze, risal in razmišljal o življenju. Njegove pesmi govorijo o naravi, morju, svobodi in lepoti življenja.

Njegova stara mama Giovanna Anna Maria de Lugnani je bila **po rodu iz Kopra**. Tam je živela njena družina, kasneje pa tudi v **Trstu**. Zato ima Paul Valéry tudi del svojih korenin na našem območju!

Rodil se je v **mestu Sète** na jugu Francije, kot otrok pa se je preselil v **Montpellier**. Kasneje je živel v **Parizu**, kjer je ustvaril večino svojih pesmi.

Paul je veliko potoval po Evropi, srečeval znane umetnike in imel predavanja na univerzah. Bil je tudi velik mislec – verjel je, da Evropa potrebuje kulturo, mir in sodelovanje. *

Foto: Muzej Paula Valéryja iz Sète, Francija

Valéry kot član francoske akademije, najvišje znanstvene ustanove, v katero je bil sprejet leta 1927.

Reši spodnja vprašanja in poišči skrivno besedo, ki povezuje Paula, Sète in Koper! Črke pred pravnimi odgovori so ključ do skrivne besede!

Obkroži pravi odgovor:

1.) Kje ima Paul Valéry družinske korenine?

K) v Benetkah.

L) v Ljubljani.

M) v Kopru.

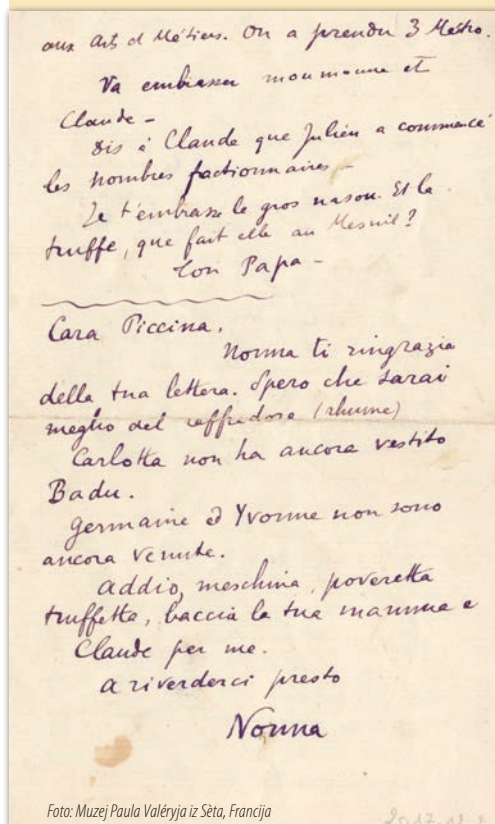

Foto: Muzej Paula Valéryja iz Sète, Francija

Valéryjeva mama, Fanny Grassi, je vnukinji Agathi v italijanščini napisala kratko sporočilo in se, kot vedno, podpisala kot nonna.

2.) Paul se je rodil v mestu ...

N) Pariz.

O) Sète.

P) London.

Foto: Muzej Paula Valéryja iz Sète, Francija

Paul Valéry okoli leta 1872/73.

3.) Paulova mama Fanny Grassi je v mladosti živela tudi v ...

R) Trstu.

S) Rimu.

Š) Milanu.

Foto: Michel Jarrety, 2008

- 4.) Paul Valéry je občudoval svojega prastrica Giuseppeja de Lugnanija, ki je bil pameten mož – pisatelj, pesnik, zgodovinar in matematik. Na fotografiji vidiš Vilo Petronio, v kateri je Giuseppe živel in umrl.

Foto: Samoupravna skupnost Italijanske narodnosti Ankaran, avtor Aleš Rosa

Ali veš, v katerem mestu stoji ta vila?

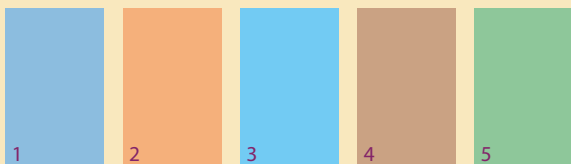
- H) v Padovi.
I) v Piranu
J) v Ankaranu.

- 5.) Kje se je šolal Giuseppe de Lugnani?

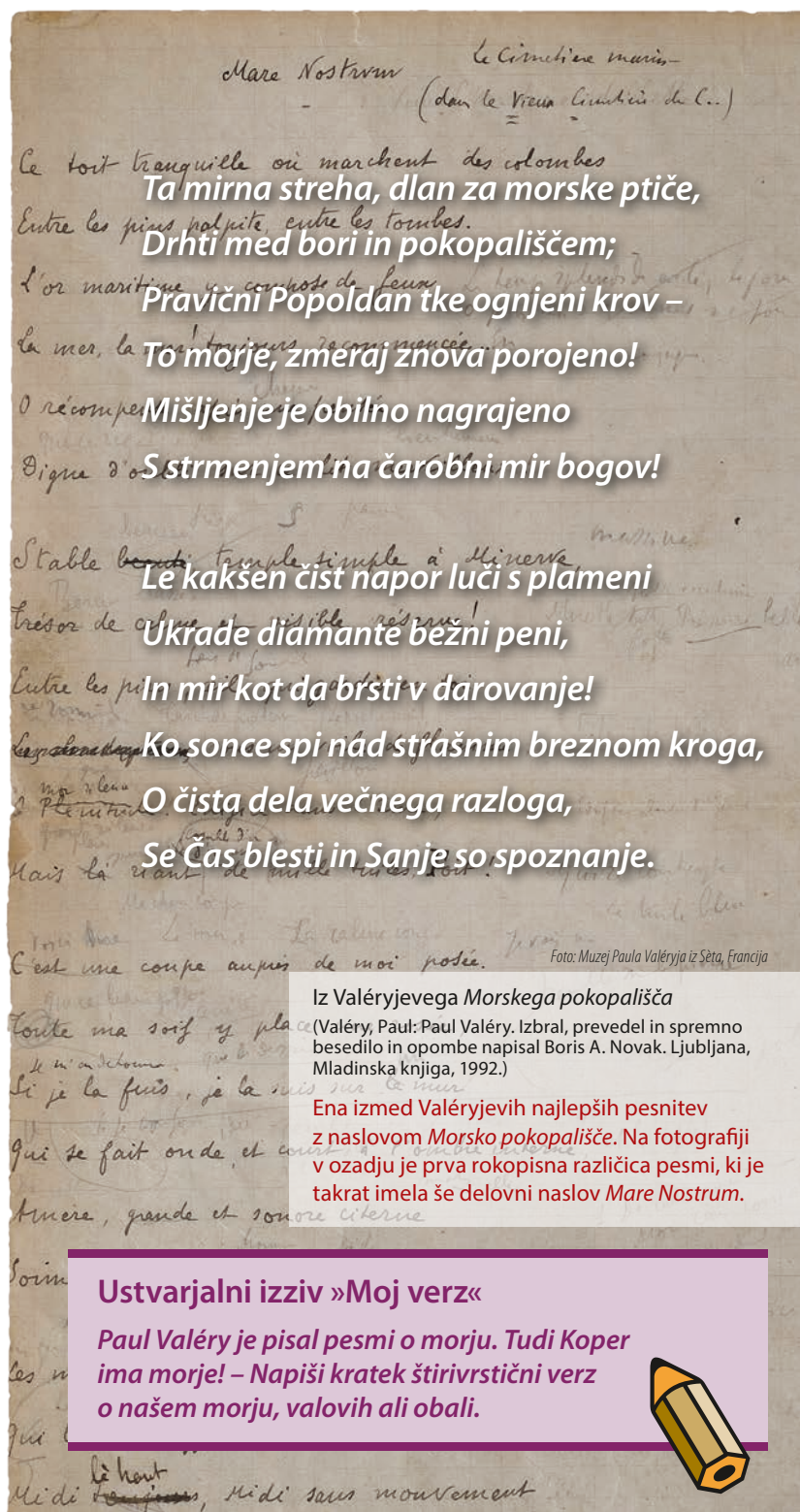
- E) v Collegio dei Nobili v Kopru.
F) na Škofijski klasični gimnaziji v Ljubljani.
G) na Prvi gimnaziji v Mariboru.

V okenca prepiši obkrožene črke vseh vprašanj po vrsti in izvedel boš skrivno besedo!

SKRIVNA BESEDA JE:

* Tjaša

Mare Nostrum
Le Cimetière marin
(dans le Vieux Cimetière de C.)

Le toit tranquille où marchent des colombes
Ta mirna streha, dlan za morske ptice,
Entre les pins palpites, entre les tombes.
Drhti med bori in pokopališčem;

L'or maritime en compasses de leur
Pravični Popoldan tke ognjeni krov –

la mer, la mer! toujours recommencée.
To morje, zmeraj znova porojeno!

O récompense
Mišljenje je obilno nagrajeno

Digne d'o
S strmenjem na čarobni mir bogov!

Stable benoit, temple simple à Minerve
Le kakšen čist napor luci s plameni

Tresor de or et d'insaisissable réserves!
Ukrade diamante bežni peni,

Entre les pins
In mir kot da brsti v darovanje!

Les étoiles
Ko sonce spi nad strašnim breznom kroga,

ma plus
O čista dela večnega razloga,

et l'éternité
Se čas blesti in Sanje so spoznanje.

Mais la vie est de même éternelle!
C'est une coupe auprès de moi posée.

Foto: Muzej Paula Valéryja iz Seta, Francija

Iz Valéryjevega Morskega pokopališča

(Valéry, Paul: Paul Valéry. Izbral, prevedel in spremno besedilo in opombe napisal Boris A. Novak. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1992.)

Ena izmed Valéryjevih najlepših pesnitev z naslovom Morsko pokopališče. Na fotografiji v ozadju je prva rokopisna različica pesmi, ki je takrat imela še delovni naslov Mare Nostrum.

Ustvarjalni izziv »Moj verz«

Paul Valéry je pisal pesmi o morju. Tudi Koper ima morje! – Napiši kratek štirivrstični verz o našem morju, valovih ali obali.

Il Collegio dei Nobili a Capodistria torna a splendere!

Nel cuore della città di Capodistria, in Piazzale del Ginnasio n. 7, si trova un edificio davvero speciale: il **Collegio dei Nobili**. È una scuola molto antica, costruita alla fine del Seicento, che da secoli accoglie bambini e ragazzi desiderosi di imparare. Oggi è la sede della **Scuola elementare "Pier Paolo Vergerio il Vecchio"** e del **Ginnasio "Gian Rinaldo Carli"**.

Dopo due anni di lavori di restauro, il Collegio è tornato più bello che mai! Dal 1° settembre 2025, gli alunni sono rientrati nelle loro aule rinnovate e luminose.

Il Collegio dei Nobili visto dall'alto

Una grande festa per l'inaugurazione

L'11 settembre 2025 è stata una giornata storica: il Collegio è stato inaugurato alla presenza di due Capi di Stato, la **Presidente della Slovenia Nataša Pirc Musar** e il **Presidente d'Italia Sergio Mattarella**!

Tanti studenti, insegnanti e autorità hanno partecipato con emozione.

Poi, il 30 settembre, si è tenuta una seconda festa dedicata proprio agli alunni, ai genitori, agli insegnanti e agli ex studenti e docenti.

Foto: Jakob Bužan

Foto di gruppo degli alunni ed insegnanti della "Vergerio" e del "Carli" assieme ai Presidenti Pirc Musar e Mattarella nel cortile interno del Collegio

Un edificio pieno di storia

Il Collegio dei Nobili è grande e maestoso, con un cortile interno e due ali laterali.

Un tempo, qui studiavano giovani provenienti da tanti luoghi: dal Friuli alle Isole Ionie (oggi in Grecia) e perfino dalle regioni dell'Impero asburgico.

Nel corso dei secoli lo hanno frequentato personaggi famosi, come: Giuseppe Tartini (1692-1770), grande violinista, Gian Rinaldo Carli (1720-1795), studioso ed economista, Pier Antonio Quarantotti Gambini (1910-1965) e Fulvio Tomizza (1935-1999), scrittori molto conosciuti.

Foto: Lana Mršnik

Cortile interno del Collegio

Il Museo scolastico del Ginnasio "Gian Rinaldo Carli"

Sopra la palestra del Collegio dei Nobili c'è un'aula davvero speciale: il **Gabinetto di Storia Naturale "Oreste Gerosa"**.

Prende il nome da un professore molto appassionato di scienze, che più di cento anni fa insegnava qui e si è preso cura del Gabinetto per oltre trent'anni.

Oggi questo luogo è come un piccolo museo della natura: custodisce ben 1.995 esemplari tra minerali, conchiglie, piante e animali! Le collezioni più ricche sono quelle di: rocce e minerali che brillano di mille colori, gasteropodi, cioè bellissime conchiglie, erbari, con piante essiccate e ordinate come in un grande libro, erbari algologici, dedicati alle alghe raccolte

Foto: Lana Mršnik

L'aula-museo: Gabinetto di Storia Naturale "Oreste Gerosa"

in mare. Ci sono anche tante collezioni di animali: 157 uccelli di specie diverse, 89 pesci, molti conservati in ottimo stato!

Ma non finisce qui: nel Collegio si possono ammirare anche 360 strumenti scientifici antichi, usati tra il 1850 e il 1940 nel **Gabinetto di Fisica**, come caleidoscopi, barometri, telegrafi, che un tempo servivano per fare esperimenti e scoprire come funziona il mondo!

Tutti questi tesori si possono vedere nell'aula-museo "Oreste Gerosa" e nelle vetrine e teche che decorano i corridoi del primo e secondo piano del Collegio.

Foto: Lana Mršnik

Il fondo librario antico in aula magna

La biblioteca dei tesori antichi

Il Ginnasio possiede anche una grande biblioteca con circa 18.000 libri, molti dei quali antichi e preziosi. Alcuni hanno più di 500 anni! – Ci sono:

- 37 libri del 1500, il più antico scritto da Pietro Bembo nel 1512;
- tre libri stampati dal famoso tipografo Aldo Manuzio, con opere di Polibio, Plinio il Vecchio e Cicerone;
- un meraviglioso *Orlando Furioso* di Ludovico Ariosto, del 1580, con incisioni colorate;
- libri del 1600 e del 1700 con vocabolari in tante lingue, erbari con piante da tutto il mondo e le opere complete di Gian Rinaldo Carli, a cui la scuola prende il suo nome.

Oggi, dopo il restauro, i libri più rari e belli sono custoditi negli armadi originali nell'aula magna, al primo piano.

Un luogo che unisce passato e futuro

Il Collegio dei Nobili non è solo una scuola: è un luogo dove la storia e la conoscenza vivono insieme. Tra le sue mura si respira il passato, ma ogni giorno vi cresce anche il futuro, grazie agli alunni che, con curiosità e voglia di sapere, ne scrivono una nuova pagina di storia.

* **Roberta Vincoletto**, Centro Italiano "Carlo Combi"

Morska pravljica in sporočilo o varovanju okolja v Knjižnici Koper

V sklopu mednarodnega festivala pri Svetilniku, ki je v mesecu avgustu obogatil kulturno dogajanje v našem mestu, smo v Knjižnici Koper pripravili posebno **pravljичno poučno delavnico za otroke**, posvečeno skrivnostnemu in čudovitemu **svetu morja**.

Delavnica je potekala v prijetnem in ustvarjalnem vzdušju, kjer so otroci ob pravljici, pogovoru in igri **spoznavali raznolike morske živali in rastline**. Ob tem so na zabaven način razmišljali o pomenu morja za naše življenje in o tem, kako ga lahko kot posamezniki **pomagamo varovati**.

Poseben poudarek smo namenili tudi pomenu **recikliranja**, saj prav zavestno ravnanje z odpadki prispeva k ohranjanju čistega morja in naravnega okolja nasploh. Otroci so izvedeli, kako lahko že z majhnimi dejanji **pomagajo, da bo planet bolj zdrav**.

Delavnica je bila tudi priložnost za **predstavitve knjižničnega gradiva o morju – od poučnih knjig**, ki otrokom približajo naravoslovne teme, **do leposlovnih del**, ki z zgodbe prebujajo domišljijo in širijo obzorja.

Dogodek je bil zelo dobro obiskan, otroci pa so domov odšli bogatejši za nova znanja, sporočila in **navdih, da bodo postali mali varuhi narave**.

Knjižnica Koper bo tudi v prihodnje organizirala podobne **dejavnosti, ki povezujejo bralno kulturo, ustvarjalnost in okoljsko ozaveščenost**.

Pravljичno poučna delavnica o morju

Foto: arhiv Knjižnice Koper

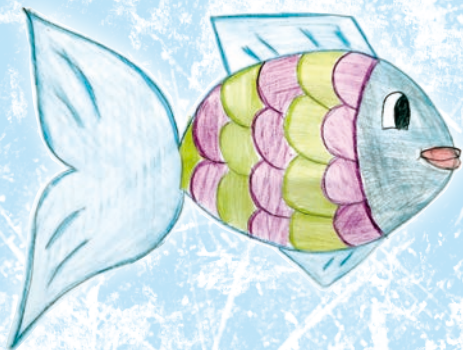

Kviz o morju za predšolske otroke

1. Kdo živi v školjki?

- a) Riba
- b) Rak
- c) Školjka

2. Kaj ima hobotnica na telesu?

- a) Perje
- b) Lovke
- c) Krila

3. Katera žival ima veliko zob in plava hitro?

- a) Morski pes
- b) Krava
- c) Mačka

4. Kje živijo morske zvezde?

- a) V gozdu
- b) V morju
- c) V peskovniku

5. Kaj je to: ni riba, ima oklep in hodi po dnu morja?

- a) Rak
- b) Kuža
- c) Kokoš

* Tina Škrokov Cotič

Rešitve: 1. c, 2. b, 3. a, 4. b, 5. a

Tomos med tanki, topovi in vojaškimi letali?! Zakaj pa?

Ko pomislimo na **Park vojaške zgodovine v Pivki**, si najprej predstavljamo tanke, letala in vojaške uniforme. Toda med vsemi temi vojaškimi *ekspoziti* se trenutno skriva nekaj izstopajočega: razstava z ekspoziti,

v olivno zeleno in nanje pritrdili vojaške torbe ter oznake JLA (Jugoslovanske ljudske armade).

V Parku vojaške zgodovine je trenutno na ogled **gostujoča razstava**, ki jo je pripravil **Pokrajinski arhiv Koper**. Razstava z naslovom **Tomos drvi v pozabo arhiv** je na ogled **od 20. septembra do 31. decembra 2025** in obiskovalcem pokaže, zakaj ima Tomos svoje mesto tudi v muzeju, kjer prevladujejo vojaški ekspoziti.

vojaške zgodovine, zato si ga lahko danes ogledamo takšnega, kot je nekoč služil vojakom.

● Drugi dragoceni eksponat je **izvenkrmni motor T40**. To ni moped, ampak motor za čoln, ki so ga v Tomosu leta 1978 izdelali posebej za vojaške potrebe. T40 je bil *prototip* – naredili so le nekaj primerkov, da bi ga preizkusili. Primerek, ki ga lahko občudujete na razstavi, hrani **Tehniški muzej Slovenije**. Čeprav ga nikoli niso začeli množično izdelovati,

posvečena nekdanji tovarni **Tomos**. Zakaj pa?

Tomos ni bil samo tovarna mopedov, s katerimi so ljudje hodili v šolo ali na delo. Bil je tudi partner vojske in policije. Posebej zanje so izdelali vozila, ki so bila drugačna od navadnih. Mopedi, ki jih je vozila policija, so bili modri, z nameščenimi torbami, ščitniki in celo sirenami! Za vojsko pa so mopede pobarvali

Na razstavi si lahko ogledate **dva res redka primerka**.

● Prvi je **Colibri S03 PS** – vojaški moped. Videti je kot običajen Colibri, a ima nekaj posebnosti: vojaško zeleno barvo, dodatne torbe in trdnjšo opremo, da je bil pripravljen za delo na terenu. Tega Colibrija hranijo na **Srednji tehniški šoli Koper**, profesorji in dijaki so ga tudi obnovili. Za razstavo so ga posodili Parku

Manj znane besede

ekspozit – predmet za ogledovanje, postavljen na javen prostor, razstavni predmet, na primer muzejski.

prototip – izdelek, namenjen za preizkušanje in izpopolnjevanje pred serijsko (množično) izdelavo, vzorec za vse preostale stvari iste vrste.

stičišče – kraj, prostor, kjer se kaj stika, dotika.

izvenkrmni motor – motor s propelerjem, ki ga pritrdimo na zunanjo stran zadnjega dela čolna.

dediščina – kar je prevzeto iz preteklosti, npr. kulturna dediščina.

institucija – je pomembna ustanova ali organizacija, ki ima določeno vlogo v družbi, na primer šola, muzej ali arhiv.

industrija – pomeni proizvodnjo izdelkov v tovarnah – npr. avtomobilov, mopedov, oblačil.

obnova – je popravilo in ureditev nečesa starega, da spet izgleda lepo ali/in deluje.

je pomemben dokaz, da je Tomos iskal nove poti in znal sodelovati tudi z vojsko. Motor so pripravili tako v civilni različici kot v vojaški, razlika pa je bila predvsem v barvi in podrobnostih, kot je ročaj.

Zdaj razumemo: Tomos je v Pivki zato, ker pripoveduje zgodbo o povezavi med industrijo in vojsko. Ni samo del vsakdanjih spominov ljudi, ki so se z

mopedov, temveč podjetje s širokim pogledom, ki je znalo ustvarjati vozila in izdelke za vsakdanje življenje, pa tudi za policijo, vojsko in celo za plovila na vodi.

* Jan Cotič, arhivist

mopedom peljali na plažo ali v šolo, ampak tudi del širše zgodovine. Razstava pa ob tem pokaže še nekaj več: da arhiv ni zaprt prostor, ampak odprto *stičišče* znanja in sodelovanja. Predstavlja proces, kako se dediščina rešuje, hrani ter povezuje ljudi in institucije. Zato razstava v Parku vojaške zgodovine ni nekaj čudnega, ampak nekaj posebnega, saj nam pokaže, da Tomos ni bil samo tovarna

Vprašanja za razmislek

1. Kje je razstava drvi v pozabo arhiv?

- a) V Parku vojaške zgodovine v Pivki
- b) V Srednji tehniški šoli Koper
- c) V Tehniškem muzeju Slovenije

2. Kako so bili pobarvani mopedi, ki so jih uporabljali v vojski?

- a) V rdečo barvo
- b) V olivno zeleno
- c) V modro z belimi črtami

3. Kaj je Colibri S03 PS?

- a) Vojaški moped
- b) Izvenkrmeni motor za čoln
- c) Dirkalni moped

4. Kaj je bil T40?

- a) Tank, ki ga je izdelal Tomos
- b) Letalski motor za vojaška letala
- c) Izvenkrmeni motor za vojaški čoln

5. Kaj nam pokaže razstava o Tomosu v Parku vojaške zgodovine?

- a) Da je bil Tomos samo tovarna mopedov
- b) Da je Tomos izdeloval različne stroje in motorje
- c) Da je Tomos izdeloval le avtomobile

Odgovori: 1 a; 2 b; 3 a; 4 c; 5 b.

Poletje v školjki: nova preobleka nepozabnega filma za vse generacije

Tomaž in Milena, prijatelji in prva ljubezen, sonce in poletno morje, glasba in ples – ter en zelo poseben računalnik – so čarobne sestavine, ki so pred natanko štiridesetimi leti ustvarile **pravo slovensko filmsko senzacijo**. Pisalo se je leto 1986 in v slovenska kina je prišel film režiserja **Tuga Štiglica** **Poletje v školjki**, ki je bil posnet prav v naših krajih. Postal je najbolj gledan film leta in se vtisnil v spomine številnih generacij. Vse do letošnjega maja, ko smo dočakali njegovo **digitalno obnovljeno različico**! Ta omogoča, da si obnovljenega lahko ogledamo tudi novi gledalci.

V zgodbi najstnik Tomaž (igra ga David Sluga) z mamo v Piranu preživlja svoje zadnje otroško poletje. Zaljubi se v Mileno (igra jo Kaja Štiglic), ki je tja prišla nastopat s plesno skupino. Skupaj s člani rivalskih skupin najstnikov iz Pirana in Portoroža združijo moči in s pomočjo Tomaževega računalnika Vedija odkrijejo tatove školjke na solinah. V poletju, polnem prijateljstev, mladostnega prebujanja in prve ljubezni, se Tomaž iz dečka spremeni v moža.

Lokacije, ki so vrnile slovenski film na morje

Film so snemali v Piranu, Portorožu in na Sečoveljskih solinah med julijem in avgustom 1985. V Piranu so za lokacijo uporabili Trg 1. maja in ga s tem uveljavili kot enega najbolj ikoničnih krajev slovenskih filmskih prizorišč. Evropska filmska akademija ga je tudi zato letos **uvrstila na seznam zakladov evropske filmske kulture**. Številni prizori pa so bili posneti na Sečoveljskih solinah. V uvodnem kadru je kamera preletela južni del solin, ki je bil takrat opuščen že 16 let.

Naloga: Prepoznaš lokacije? Ob vsaki fotografiji filma zapiši, na kateri od omenjenih lokacij je posnet prizor.

Osemdeseta leta – čas nepozabne popularne kulture

Veliko vizualnih elementov, od oblačil pastelnih barv in plesa, kot sta **break-dance** in **jazz balet**, je zaznamovalo čas osemdesetih let in danes vzbuja občutke **nostalgije**. Tudi takratna tehnologija je bila zelo drugačna od današnje. Tomažev računalnik, ki so ga poimenovali **Vedi**, je izdelalo legendarno podjetje **Iskra Delta**, in čeprav je v primerjavi z današnjimi računalniki videti zelo neroden, je že v filmu znal komunicirati podobno kot današnja umetna inteligenca.

Foto: arhiv SFC

Naloga: Poveži ikonične predmete iz osemdesetih, ki se pojavijo v filmu

espadrile

walkman

naglavni gimnastični trak

Ilustracije: Ana Cerar

Manj znane besede

Ikoničen – ki je za kaj posebej značilen

(Vir: SSKJ)

S filmskega traku v današnjo digitalno različico

Rado Likon, direktor fotografije, se spominja, kako je bilo takrat videti snemanje: "Snemali smo na 35-milimetrski filmski trak. Kamera je bila težka, moji asistenti pa so jo vsak dan prenašali na oddaljena snemalna mesta. Prehodi med solinskimi bazeni so bili ozki in skoraj vsak dan je kdo zdrsnil v bazen." Med drugim je zaupal tudi, da je kader poljuba med Mileno in Tomažem ob sončnem zahodu zrežiral sam, saj je bilo režiserju Tugu Štiglicu, Kajinemu očetu, hčerki nerodno predlagati, kako naj se poljubita.

Rado Likon je bdel tudi nad postopkom prenove filma s filmskega traku v digitalni format. Od letošnje majske premiere v Ljubljani je restavrirana različica doživela izjemen obisk v številnih krajih po vsej Sloveniji. V Letnem kinu Arrigoni v Izoli si ga je poleti ogledalo kar 1.650 gledalcev.

Foto: arhiv SFC, avtorica Katja Goljat

Ustvarjalci in restavratorji na premieri.

Priložnost za ogled filma pa še ni zamujena, saj Zavod Otok pripravlja filmski program za otroke in mlade vse leto. Pišite Meri Viler na: meri.viler@isolacinema.org in z veseljem vam bomo organizirali ogled filma s pogovorom. * Ana

Bucintoro in biseri piranske beneške dediščine

Ali veš, da je bil Piran nekoč
del Beneške republike?

Piran je bil več kot 500 let
pod beneško obla-
stjo. To je bil čas,
ko je mesto raslo, cve-
telo in postajalo vse
bolj bogato! Benet-
ke so vladale Pi-
ranu vse do leta
1797, ko je Na-
poleon Bona-
parte Beneško
republiko zase-
del in razpustil.

Kaj pa je
Bucintoro?
To je bila **veli-
častna galeja** –
ladja na vesla, ki
je bila videti kot
plavajoča kraljeva

palača. Bucintoro je bil
**slavnostno plovilo beneš-
kega vladarja – doža**. Zadnji
Bucintoro je bil zgrajen leta 1729.
Dolg je bil več kot 35 metrov, širok več
kot 7 in visok kar 8 metrov! Okrašen je
bil s pozlačenimi kipi, rezbarijami in rde-
čim žametom. Ta mogočna ladja je plula
le ob posebnih priložnostih in velikih
državnih praznikih, kot je bil vnebohod,
tako imenovana Festa della Sensa, ko
je potekala tudi znamenita Poroka z
morjem.

**Poveži številke in izvedel boš, čigave
glave so krasile najveličastnejšo
beneško galejo – simbol beneške slave.**

Poroka z morjem

V Benetkah so vsako leto pripravili po-
sebnost, imenovano Poroka
z morjem, ki je simbolizirala pomorsko
moč in veličino Benetk. Na praznik
vnebohoda se je beneški dož vkrcal na

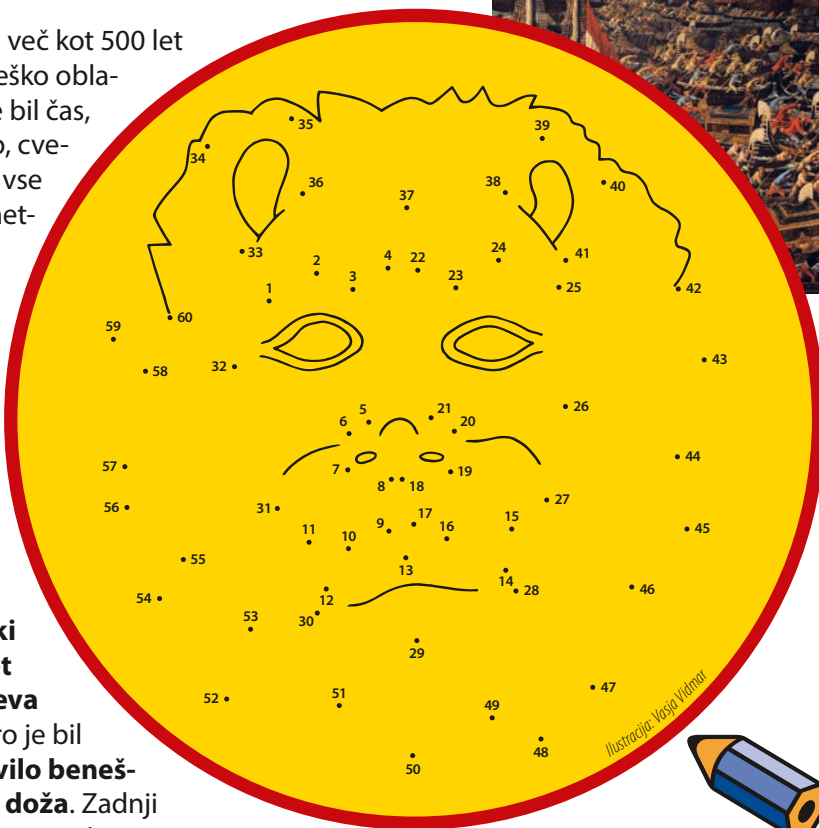
Praznovanje poroke z morjem na dan vnebohoda,
Matteo Stom, konec 17. stoletja. (Vir: Wikipedija)

čudovito galejo Bucintoro, ki jo je sprem-
ljala množica čolnov.

Ko so po beneški laguni priveslali do
otoka Lido, ki ščiti laguno pred odprtim
morjem, so se ustavili pred cerkvijo
svetega Nikolaja, zavetnika mornarjev.
Tam je dož vrgl blagoslovljen zlat prstan
v morje in izrekel slavne besede: "Poro-
čamo se s teboj, naše morje, v znak večne
oblasti." Tako je dož zapečatil večno
zvezo med Benetkami in Jadranom in
želel pokazati, da so gospodarji morja.

Obred kot spomin na enega najbolj
znanih obredov v beneški zgodovini
uprizorjajo v Benetkah še danes. Uprizor-
jen je s procesijo tradicionalnih čolnov in
gondol, ki jo vodijo mestne oblasti.

**V Pomorskem muzeju »Sergej Mašera«
Piran si lahko do konca leta 2025
ogledaš čudovito razstavo, ki odkriva
bogato beneško dediščino mesta Piran
ter zgodbo in blišč veličastnega
Bucintora. ✱ Veronika**

Ilustracija: Veslo Vidmar

Razstava o biserih piranske beneške dediščine.

Bucintoro – V Pomorskem muzeju Piran je bil na ogled model zadnjega Bucintora iz 18. stoletja.

Lev sv. Marka

Detajl Bucintora
– zlato okrasje
beneške galeje.

Manj znane besede

Dož – naziv beneških vladarjev
Rezbarija – izdelek, oblikovan
z rezilom, najpogosteje iz lesa,
namenjen predvsem okrasitvi.

Festa della Sensa
– obred poroke
z morjem.
Vincenzo Maria
Corenelli, predzadnji
Bucintoro, 1606.

Mediterranski inštitut za okoljske študije ZRS Koper

Nedavno se je na Mediteranski inštitut za okoljske študije ZRS Koper obrnila človeška ribica Anga Protnik, vodja skupine, ki se je prebila do zanimivih novih spoznanj na področju jamskih habitatov. Te bi rada predstavila na mednarodni konferenci o varstvu redkih habitatov, ki bo naslednje poletje potekala v Kopru. S kolegico znanstvenico smo se pogovarjali o novih spoznanjih pa tudi čisto praktičnih vidikih poto-vanja v Koper, ki bodo verjetno zelo blizu vsem našim bralcem. O novih speleoloških spoznanjih boste več izvedeli na konferenci, preostanek pogovora pa si lahko preberete v nadaljeva-nju.

Anga Protnik: Joj, ko bi le lahko poleti obiskala Piran, Fieso, Sečovlje, Koper in ostale zanimi-ve koticke v Primorju. Ampak potrebujem zaščito pred soncem, in ker se človeške ribice ne mažemo s kremami za sončenje, bi potrebovala nekakšno senco, vsaj zeleno pergolo, ali pa kar drevored, da bi se lahko sprehodila v nje-govi senci. Sicer mi je ideja morja zelo všeč,

ampak kot ljubiteljica sladke vode bi se raje ohladila v vlažni prsti kakšnega z dežjem namočenega vrta.

Raziskovalec Miha Ostnik: Veš, ljudje pa se mažemo s kremami za sončenje in nosimo klobuke, vendar za dobro počut-je v vročem poletju to ni dovolj. Senca, o kateri govoriš, bi prišla prav tudi nam, saj izboljšuje naše počutje, zmanjšuje toplotni stres in omogoča druženje na

prostem. Poleg tega pa je v mestih do-brodošlo vsako zelenje, saj med sivimi ulicami in trgi ustvarja življenjski prostor tudi drugim bitjem.

A. P.: Pa tudi ohladila bi se rada, v jamah, kjer se navadno zadržujemo človeške ribice, je temperatura občutno nižja kot ob morju. Ljudje pijete mrzlo pijačo, ližete sladoled in sedite pod klimatskimi napravami, človeške ribice pa tega ne počnemo.

M. O.: No, res je, da se lahko hladimo na takšne načine. Ampak veliko bolje je, če klimatske naprave uporabljamo čim manj. Te namreč niso najboljše za naše

zdravje, hkrati pa s svo-jim delovanjem pove-čujejo toplotno obreme-nitev v mestu, saj je za hlajenje notranjih pro-storov potrebno segre-vanje zunanosti. Zgrad-be bi lahko hladili tudi z zelenimi stenami, strehami in drevesi, kar bi dvignilo kakovost zraka v mestu, to pa bi še dodatno izboljšalo naše počutje. Da sploh ne govorimo o večji biotski raznovrstnosti, saj bi takšne izboljšave privabile številne vrste žuželk. No in verjetno tudi človeške ribice.

A. P.: Joj, pa tudi Stru-njanski klif bi si ogleda-la od blizu, pa se bojim, da bo name padalo kamenje. Veš, človeške ribice smo precej občut-ljive in nam padajoče

Ilustracija: Dunja Jogan

Slovarček

Habitat – življenjsko okolje posamezne vrste ali skupin rastlin, gliv ali živali, pravzaprav njihovo domovanje oziroma bivališče.

Speleologija – (poljudno tudi jamarstvo) je veda, ki s pomočjo različnih znanstvenih področij preučuje jame in jamska okolja. Človek, ki se poklicno ukvarja s speleologijo, je speleolog.

Toplotni stres – nelagodje, ki se pojavi v človeškem telesu zaradi previsoke ali prenizke temperature.

Biotska raznovrstnost – raznovrstnost življenja.

Samoniklo – nastane in se razvije samo, brez pomoči ali vpliva drugega.

kamenje ni najbolj všeč. Če bi le našla kakšno mesto, kjer je klif dovolj stabilen za opazovanje od blizu. Vseeno pa bi želela, da je kolikor toliko naraven in da ni ves zabetoniran ...

M. O.: Tudi nam ljudem padajoče kame-
nje ni najbolj všeč, zato si klife raje ogle-
dujemo z varne razdalje. Ker pa vem,
da človeške ribice bolj slabo vidite in bi
morala za ogled priti precej blizu klifa,
bi ti predlagal obisk katerega od zavaro-
vanih klifov, ki so utrjeni z mrežo in sta-
bilizirani z rastlinjem, samoniklim ali
zasajenim.

A. P.: Ampak kaj če pride nevihta in me zaradi naliva odnese deroča površinska voda? Mislim, da se moram pripraviti tudi na to!

M. O.: Ne skrbi. Območja teras so povsem varna, saj položnejša tla pomenijo počasnejši odtok padavinske vode. V mestih pa se ob takšnih deževnih do-

godkih zelo dobro obnesejo različne oblike tlakovanja, ki omogočajo pronicanje vode. Ne samo da voda med nevihto potem ne dere po ulicah, ampak v tleh shranjena voda v vročih dneh spet izpari v zrak. Za prednosti takega tlakovanja so očitno vedeli že včasih in s tem poskrbeli za lepši videz cest in trgov. Danes pa lahko s takšnim tlakovanjem ozelenimo

tudi parkirišča in avtobusne postaje.

A. P.: Dobro, če pa ljudje poznate vse te rešitve, potem mislim, da bi lahko brez težav obiskala vse našete kraje!

M. O.: Seveda in vedno več jih tudi uporabljamo! Želimo si, da bi rešili vse omenjene težave, ki pestijo ne le popotniške človeške ribice, temveč tudi ljudi, ki živijo v mestih. * *Erik Kralj*

Križanka: mesto, narava in voda

Reši križanko s pomočjo spodnjih namigov. Vse besede so povezane z vodo, naravo ter tem, kako mesta postanejo bolj prijazna ljudem in živalim, tudi človeškim ribicam!

Vodoravno: 2. Območje z drevesi in klopmi za počitek v mestu. /

4. Brez nje ni življenja – teče v potokih, rekah in v ceveh. / **7.** Vrsta strehe, ki je poraščena z rastlinami. / **8.** Kjer se zbira, shranjuje voda.

Navpično: 1. Urejena rast dreves v vrsti. / 3. Pojav, ko voda nenadoma zalije ulice po močni nevihti. / 5. Padavina, ki napolni vodnjake in zaliva vrtove. / 6. Ustvari jo drevo in služi kot hlajenje v mestu. / 9. Zelo strma stena iz kamnin ob morju. * *Avtorica križanke: Jena Jamšek*

Resitve: 2. Park, 4. Voda, 7. Zelena streha, 8. Vodnjak, 1. Drevored, 3. Poplava, 5. Dez, 6. Senca, 9. Klif

Utrinki s 5. mednarodnega otroškega festivala Pri svetilniku v avgustu

Foto: Studio Kofol

Svetilnik / Kulturni občasniki za mlade zanesenjake / Letnik XIX, številka 1 / Izdajajo: Gledališče Koper, za izdajatelja Katja Pegan; Pokrajinski muzej Koper, za izdajatelja Marko Bonin; Comunità Autogestita Costiera della Nazionalità Italiana di Capodistria, za izdajatelja Alberto Scheriani; Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, za izdajatelja Luana Malec; Pokrajinski muzej Koper, za izdajatelja mag. Nada Čibej; Otok, zavod za razvoj kulture in družbe, za izdajatelja Lorena Pavlič; Pomorski muzej - Museo del mare »Sergej Mašera« Piran - Pirano, za izdajatelja v. d. dir. Uroš Hribar; Znanstveno-raziskovalno središče Koper, za izdajatelja prof. dr. Rado Pšot / Uredniški odbor: Samanta Kobal (urednica / Gajbla; info@gledalisce-koper.si), Tjaša Miklavčič (tjaša.miklavcic@pokrajinski-muzej.koper.si), Roberta Vincoletto (info@centro-combi.eu), Tina Škrokov (tina.skrokov@knjiznica-koper.si), Nada Čibej (nada.cibej@arhiv-koper.si), Lorena Pavlič (lorena.pavlic@isolacinema.org), Veronika Bjelica (veronika.bjelica@guest.arnes.si), Alenka Obid (alenska.obid@zrs-kp.si) / Lektorica slovenskega jezika Alenka Juvan / Oblikovalka Darja Vuga / Tisk Tiskarna Vek Koper / Naklada 2.750 / Koper, november 2025 / ISSN C506-158X / Na naslovnicah Klovnarja 2025, foto Studio Kofol